

'Klassieke Antilliaanse muziek nog lang niet dood.'

Elf Antillianen knielen voor Chopin

Door Joost Minnaard

Een boek met een opvallend gekleurde omslag – turquoise – met daarop de contouren van een hoofd, waarop een koptelefoon zou passen om naar muziek te luisteren. Daarin afgebeeld een kamer met een vleugel en een borstbeeld van een componist? Het heeft de intrigerende titel: *Waarom elf Antillianen knielden voor het hart van Chopin*, het bevat zeer veel foto's en is voorzien van een cd. Over muziek dus, Antilliaanse wel te verstaan. De schrijver Jan Brokken heeft zoals bekend, een aantal jaren op Curaçao gewoond.

In *Een reis door de Caribische muziek* zoals de ondertitel luidt, kom je echter veel meer tegen dan alleen maar muziek. De geschiedenis van het eiland, de slaventijd, de bevolking, over het carnaval en nog veel meer aan de ene kant, en de onwetendheid van menig Nederlander over deze muziek aan de andere kant, de auteur inclusief aan het begin van zijn verblijf op het eiland. Maar zijn reizen niet vooral bedoeld om nieuwe dingen te ontdekken? Het boek is een mooie cultuurhistorische reis, in ruime zin. Het lezen en luisteren geeft je wellicht iets van een 'beach' gevoel aan een prachtige turquoise Caribisch blauwe baai. Maar vergis je niet, het is lang niet altijd een gemakkelijk boek om te lezen, zoals dat met menig reis – het zijn vaak de boeiendste – ook niet altijd zo is. In Jan Brokken treft de lezer een bekwame en vooral ook gepassioneerde gids aan. Zijn schrijversbiografie is daar natuurlijk niet vreemd aan. Hij begon jaren geleden als journalist, heeft al eerder over muziek geschreven: *Met musici*. Vanuit de journalistiek ontwikkelde hij zich tot reisschrijver en schrijver van romans. "Ik vond in de Antilliaanse muziek waarnaar ik in mijn reisverhalen zoek: hoe culturen in elkaar overgaan." Dit vormt voor de lezer de rode draad. Hij beschrijft de Antilliaanse muziek eigenlijk op twee manieren: portretten, schetsen en/of kleine biografieën enerzijds en een soort van verslag van zijn ontdekkingen als reiziger anderzijds.

VAN CHOPIN TOT IZALINE CALISTER

De geschiedenis van de muziek van de walsen, danza's en mazurka's begint aan het einde van de 18^e, begin van de 19^e eeuw. Voor de veelal uit Europa afkomstige planters en anderen was de muziek het dunne draadje dat hen

Jan Brokken

met het Europese moederland verbond, aldus de auteur. Dat heeft natuurlijk in zekere zin ook voor andere uitingen op cultureel gebied gegolden, zoals de literatuur en de toneelgezelschappen die vanuit Europa het Caribische gebied aandedden. Heel helder zet hij uiteen dat Chopin, bij uitstek de componist was voor deze bevolkingsgroep. Ook Chopin had immers iets van het gespleten gevoel van een kolonist. 'Chopin

joden. De pendant van dit antillianiseringsproces van oorspronkelijk Europese muziek vertolkt de auteur als volgt: 'Geheel in de lijn van Chopin, [...] hoorde ik op Curaçao partita's, fuga's en toccata's uitvoeren. En telkens moest ik dan aan mijn ontmoeting met April Garcia Marquez denken. Memorierend aan de bezoeken die hij met zijn grootvader aan het eiland had gebracht, zei hij me met grote stelligheid: 'Voor ons,

De mazurka, ontstaan in de Poolse sneeuw, ontdooide pas volledig onder de Antilliaanse zon.

paste het beste bij de Caribische mentaliteit, bij de mix van vulkanisch vuur en blussende melancholie, van verfijnd en ritmisch, van melodie en dans. Voor een Antilliaan is muziek alleen muziek als er op gedanst kan worden, en dat kon je op walsen en mazurka's. 'Antilliaanse componisten gaven die muziek zijn Antilliaanse karakter, zangerig en ritmischer, en zij verkenden de grenzen van dat alles. Zij onderzochten daarbij de steun van de uit Spanje en Portugal afkomstige

Colombianen, begon Europa op de kades van Willemstad.'

Tal van Antilliaanse prominenten uit de muziekgeschiedenis passerden de revue: de nodige aandacht voor human interest, en dus anekdotes, deskundigheid inzake het ritme en de maat – lang niet altijd even gemakkelijk om te lezen – veel details, maar altijd weer zoekend naar een lijn in de geschiedenis, waarbij hij de lezer bij wijze van spreken uitnodigt hem te volgen. Jules Blasini, Joseph Sickman Corsen, de Palm

dynastie. Sickman Corsen, van wiens hand het oer-gedicht in het Papiaments is, *Atardi* – wordt geschetst tegen de achtergrond van het indertijd in de Cariben invloedrijke Spaanstalige tijdschrift *Notas y Letras*. Brokken beperkt zich niet tot Curaçao; zo besteedt hij ook de nodige aandacht aan het Amerikaanse fenomeen uit de 19^e eeuw, Louis Moreau Gottschalk en Manuel Saumel. Op de cd zijn ze ook in ruime mate vertegenwoordigd. Naarmate de tijd dichterbij komt wordt de auteur uitvoeriger, en ook meer betrokken bij de personen die hij beschrijft. Ik denk aan de portrettering van Wim Statius Muller, Randal Corsen en Izaline Calister. Vreemd genoeg laat hij een uitgebreide portrettering van de mezzosopraan Tania Kross achterwege. Hij heeft die personen natuurlijk ook uitgebreid kunnen spreken. Naar aanleiding van *Mazurka erotika* van laatstgenoemde schrijft hij dat je niets anders kunt constateren dat 'de mazurka, ontstaan in de Poolse sneeuw, pas volledig ontdooide onder de Antilliaanse zon.' Tenslotte komen de ontwikkelingen die de grenzen weten te verleggen aan de orde: 'De accenten zijn inderdaad verlegd: van de klassieke uitvoering naar de latin jazz-achtige, van de Afrikaanse tamboerbegeleiding naar een cello en een altviool die het ritme huilen, alles kan en mag in de eenentwintigste eeuw, alles wordt door elkaar gehusseld. Maar de klassieke Antilliaanse muziek is nog lang niet dood.' Met een zeker mate van weemoed tekent hij aan dat het meest karakteristieke van de Antilliaanse muziek tenslotte toch verloren ging: de dans.

EEN LITERAIRE REIZIGER

Waarom elf Antillianen [...] is dus geen traditioneel geordend handboek. De 35, veelal schetsmatige hoofdstukken wijzen op een ander genre. Literaire non-fictie, met journalistieke inslag, waarin de auteur dus duidelijk in het verhaal aanwezig is. Het is zijn verhaal, en dat maakt het ook tot een echt leesboek, ook al zou de aanwezigheid van een register misschien te overwegen zijn geweest. De opmerkelijke titel ontleent het boek aan de aanwezigheid van elf Antillianen bij de herdenking in Warschau van de honderdvijftigste sterfdag van Fryderyk Chopin in oktober 1999. Het hart van de componist bevindt zich in Warschau, terwijl het gebalsemde lichaam in Parijs ligt begraven. Onder de aanwezigen viel de

aanwezigheid van de Antillianen in het bijzonder op. Het bericht daarover in een Duitse krant vormde voor de auteur de aanleiding om met zijn aantekeningen te beginnen. Jan Brokken gebruikt dit gegeven als een prelude, waar hij op het einde op verrassende wijze, in wat je letterlijke en figuurlijk een naspel zou kunnen noemen, op terugkomt.

Het begin van zijn reisverhaal koppelt hij ook op nadrukkelijke wijze aan het einde. In 1993 vestigt hij zich op Curaçao. 'Zonder directe reden, of het moest de smeltkroes van invloeden en culturen zijn die de eilanden in de zuidelijke Caribische Zee zoveel groter maakt dan ze in werkelijkheid zijn. Op die smalle strookjes vulkanische rots komen Europa, Afrika en Zuid-Amerika bijeen.' In 2002 keert Jan Brokken weer terug naar Nederland. 'Ik nam afscheid van een eiland, van een tijd. Ik nam afscheid van een bepaalde manier van leven, van warmte, uitbundigheid. En ik nam afscheid van walsen, mazurka's, dansen, tumba's. Zonder die muziek zou ik de Antillen met minder weemoed verlaten hebben, zonder die muziek zou ik het eiland veel kaler hebben gevonden. [...] Ja, ik was een blanke, en nergens heb ik me blanker gevoeld dan op de Antillen. Maar de muziek nam de scherpe kantjes weg.'

TENSLLOTTE

Zoals het gaat op reizen, komt ook Jan Brokken heel veel tegen, al dan niet in direct of indirect verband met de muziek. Een prachtig voorbeeld vind ik het ingetogen geschreven verhaal over de dood en de daarbij behorende rituelen van de visser Max, uit Boca San Michiel. Het zou ook los van dit boek gepubliceerd kunnen worden. Maar daarnaast bijvoorbeeld ook allerlei uitstapjes naar de literatuur – *Mijn zuster de negerin* – of naar andere onderwerpen uit de geschiedenis en de cultuur van het eiland. Jan Brokken noemt zo nu en dan landhuizen. Het zou bijvoorbeeld een aanleiding kunnen zijn om het boek *Landhuizen van Curaçao en Bonaire* weer eens ter hand te nemen. Precies zoals je dat doet wanneer je in het echt een reis maakt. Je wordt gegrepen en gaat op zoek naar meer. Het vormt de grote kracht van dit lees- en luisterboek.

Jan Brokken, *Waarom elf Antillianen knielden voor het hart van Chopin*. Met CD. Amsterdam, 2005. Uitgeverij Atlas. ISBN 90 450 1424 6 €19,90